

Կ Ի Ն Ն Ա Ր Ե Ի Ե Լ Ք Ի Ե Ի

Ծ Ա Յ Ր Ա Գ Ո Յ Ն - Ա Ր Ե Ի Ե Լ Ք Ի Մ Է Ջ

Յառարարան քարզմանը

Հեռաւոր երկիրներու մասին մինչեւ հիմայ մեր ունեցած ծանօթութիւնները, ինչպէս կ'ըսեն ուսումնասիրութեան հեղինակները ժան Ֆօքսնէ եւ Հանրի Մառինի, սոսաջած ենք զրեթէ միայն ճանապարհորդական պատմութիւններէ, որոնք եթէ ոչ բոլորովին երեւակայական այլ ապահովապէս չափազանցեալ պատմութիւններ են, իսկ մենք՝ Հայերս՝ կրնանք ըսել, թէ բոլորովին անտեղեակ ենք ի՛նչ դեր որ կը կատարէ եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ որ կը գտնուի կին ըսուած արարածը այնպիսի երկիրներու մէջ՝ որոնց անուան իսկ նոր կը թուի մեզմէ շատերուն համար, Պիտի տեսնենք, ի՛նչ նա շատ գծուարին կացութեան մը եւ այնպիսի տարօրինակ պայմաններու մէջ կը գտնուի որ բոլորովին անհամապատասխան է մարդ-արարածի զգացումներուն, Կինը հոն՝ երբեմն գերի է. երբեմն անարդուած եւ մինչեւ իսկ անպէտ արարած մը նկատուած. եւ սակայն եթէ մէկ կողմէն տեղական օրէնքն է որ կը արամադրէ կինն հպատակիլ մարդուն, բայց երբեմն ալ իր բոլորովին ստրկացած զգացումները եւ իրեն արժանիքին անգիրտակցութիւնն է որ աւելի համարձակութիւն կուտան օրէնքին եւ մարդուն՝ իշխելու համար անոնց վրայ, Ուլէտ Նաիր, Մ'Զապ, Մարօք, Նաիր, եւն, իսկ ասոնց հակառակ Լաօս, Թաիթի, Ապիսինիա եւն այնպիսի երկիրներ են ուր կինը կը գտնուի մարդկային զաղափարէ կամ արամաբանական օրէնքներէ բոլորովին դուրս կացութեան մը մէջ, Թէ ինչի՞ կարելի է վերագրել զայն, հաստատապէս չէ կարելի կարծիք մը յայտնել, այլ այսչափ միայն կրնանք ըսել թէ կիները բռնապետութեան ներքեւ ճնշուած՝ թոյլ տուած են օրէնքին որոշել իրենց վիճակն ու կեանքի պայմանները, մարդ-արարածի պահանջներուն համեմատ. որով կը հաստատուի Ժիւլյէռի սա լսօքը.

«Մարդիկ կը հաստատեն օրէնքներ, իսկ կիները բարբեր» (Ժիւլյէռ)

Թե ի՞նչ է բազմակնութիւնը

եթէ նկատի առնուի կնոջ ընկերական վիճակը :

Քանի որ բազմակնութեան հետեւանքներուն վրայ կը խօսինք , հարկ է նախ որոշել անոր սկզբունքները :

Բազմակնութեան օրէնքը որ արեւազարձային երկիրներու մոզո-վուրդները՝ ինչ ցեղի եւ կրօնքի ալ պատկանին՝ գրեթէ առհասարակ ընդունած են, Գալուսի մէջ իբր աստուածային օրէնքի մը հեղինակու-թիւնը ներշնչելով՝ կարեւի է նկատել մահմէտական օրէնքի գլխաւոր հիմքերէն մին : Ըսուած է թէ Մուհամմէտ բազմակնութիւնը հաստատած է իր կիրքերուն համար. ասիլա անընդունելի է , քանի որ մարգարէն իր անհատական ապականութեանց համար քմահաճոյքի օրէնքներ հաս-տատելով չէր կրնար ընդունուիլ նաեւ ժողովուրդներէ որոնք հին աշ-խարհի կէսը կը նստէին : Աւելի տրամաբանական պիտի ըլլար եթէ ը-սէինք , թէ Մուհամմէտ զիտցած է լաւ ուսումնասիրել արաբական ցե-ղին բնազդումները եւ զանոնք գործածել ի նպաստ իր հեղինակաւո-րութեան , իր աշխարհ համբաւին եւ մանաւանդ իր կրօնական գա-ղափարներուն :

Բազմակնութիւնը խստիւ պատուիրուած է եւ կը դործադրուի մա-նաւանդ այն երկիրներու մէջ՝ ուր քանիկան ընդհանուր հարստութիւն մը գոյութիւն ունի . եւ յիրաւի , Արեւելք եթէ ոչ արուեստով եւ վա-ճառականութեամբ , գէթ կլիմայով խիստ հարուստ է : Յայտնի է թէ տաք կլիմայի մը մէջ երկիրը կ'արդիւնաբերէ առանց յոգնութեան , մինչդեռ ցուրտ եւ նոյն իսկ բարեխառն երկիրներու մէջ ֆիզիքական պէտքերը հալառակը կ'ապացուցանեն : Այսինքն աղքատութիւնը , Արե-ւելքի մէջ ֆիլիթական պէտքերը գոյութիւն չունին :

Հարկ է միանգամայն զիտել թէ ցուրտ կլիմաներու մէջ միականու-թիւնը եթէ բնական օրէնք մ'է , սակայն հաստատուած է նաեւ երկու սո-ուորու գրեթէ հաւասարութեան սկզբունքին վրայ , մինչդեռ բազմակնու-թիւնը իրեն հիմ ունի երկու սեռերու անհաւասարութիւնը եւ կնոջ ստրկութիւնը : Եթէ կը թուի թէ իսլամական աշխարհը դէպի անկում կը դիմէ , կրնանք ապահով ըլլալ թէ բազմակնութիւնը անոր գլխաւոր պատճառը չէ , որքան որ ալ փորձուինք հակառակը համոզուիլ :

Օրէ օր բազմացող կաթօլիկ եւ աւետարանական հաւատացեալները որոնք միականութիւն կը քարոյսեն , զգալի կնրպով նուազ են այն այ-լադան մահմէտականներէն որ աշխարհիս ուրիշ մասերուն վրայ կը հե-տեւին բազմակնութեան . եւ այս վարդապետութեան տարածումը օրէ օր աւելնալու վրայ է . Աշխարհիս տարածութեան վրայ այսօր կը գտնուին երկու հարիւր վաթսուն միլիոն մահմետական. ասոնց ցամէնն ալ սիրտի

տէր են, եւ կիճներն իրենց զաւակները կը սիրեն այնքան հաճոյքով, որ՝ ինչ որ ալ ըսուի՝ կը հաւասարի մերիններուն . այդ մարդիկը կ'ըող են սիրելու հաւասար մեր բազմաթիւ պատանիներուն, որոնց ամիսսալի կրթութիւնը եւ հաճոյքի զեղծումը ժամանակէն առաջ կը ծերացնեն զիրենք եւ այնպիսի տարօրինակ եղանակով մը կը պատրաստուին քաւիստոնէական ամուսնութեան :

Մեր մէջ՝ ընտանիքը հետզհետէ աւելի կը բաժնուի, ամէն մէկը կը հետեւի իր գիտցածին, եւ ալ եւս զրեթէ ոչ ոք կը հնազանդի հայրական հեղինակաւորութեան, այլ կը տիրանայ միակ կոշտ գաղափարականի մը, այն է ամուրիութեան եւ կամ կարելի եղածին չափ նուազ որդեծնութեան : Մահմէտական ընտանիքը՝ Աստուածաշունչի ժամանակներուն՝ պէս՝ մնացած է հայրապետական . ուժով, միացեալ . հաւաքուած յարգելի պետին բոլորտիքը որին մէկ նշանը իսկոյն գործադրուած նշան մէ : Եւ, ինչպէս որ պահ մ'առաջ մեր նախապաշարունակութեամբն խօսած ժամանակնիս կ'ըսէինք, պէտք է հաւատալ թէ այդ մահմէտական ժողովուրդներու մէջ կիներ գիտցած է ստեղծել իրեն համար վիճակ մը որ օրէնքին սահմանածէն դուրս է . մինչեւ իսկ շատեր իրենց ներքին կեանքին մէջ տիրացած են ընդհանուր ակնածանք ազդող առաջնութեան մը : Եւ սակայն կարելի է նշմարել ի՞նչ բազմակնութիւնը նուազելու վրայ է, բայց թէ նշմարել անոր վախճանը՝ ասիկա քիչ հաւանական է . ամէն պարագայի մէջ ընդունինք թէ բազմակնութեան վերջացումը չպիտի ըլլայ Արեւելքի բարձրու պատճառ, քանի որ ամէն կլիմա, եւ ամէն ցեղ չեն կրնար յարմարիլ բարձրու ազատութեան :

Մահմէտականները մեզմէ բոլորովին տարբեր կերպով կ'ըմբռնեն բազմակնութեան վարդապետութիւնը, եւ զայն կարենալ բացատրելու համար՝ հոս ամբողջութեամբ մէջ կը քերինք ուղիթան Մահմուտի ամուսնութեան առթիւ իմամի մը խօսքերը .

«Սուլթան» ,

«Մարդիկ ծնած ժամանակնին կը վայելեն բնական իրաւունքի մը առանձնաշնորհումը, այն է՝ ամէն կիներու ամուսինն ըլլալ :

«Յիլ եւ այլ օրէնսդէտներ այս իրաւունքէն զրկած են Արեւմուտքի քաղաքակրթեալ կոչուած ժողովուրդները . սխալը եւ քմահաճոյքը ներշնչած են օրէնքներ, որոնք բոլորովին հակառակ են բնական իրաւունքներու եւ ընկերական սկզբունքներու, հետեւաբար միշտ պոռութիւն ունեցած են խառնակութիւն, նախանձ, ընտանեկան երկպառակութիւն, եւ՝ ինչ որ աւելի վտանգաւոր է՝ խորշում : Այդ օրէնսդէտները կ'արգիւնն ցանկութեան ազատութիւնը, մինչդեռ անխոհմօրէն ապատ կը ձգեն ինչ որ կրնայ գրգռել . եւ այդ օրէնքին անդործադրութիւնը ապացոյց մ'է օրէնսդէտին տգիտութեան :

«Երկինք միա՛յն մարգարէին սահմանած էր ընդութեան եւ իմացականութեան այդքան դժուարին համաձայնութեան յաջողութիւնը :

«Թողունք այն անհաւատ ժողովուրդները որ չեն ճանչնար սուրբ Գուրանը , անոնց թողունք միակ առարկայ մը վայելելու եւ բացարձակ տէրը ըլլալու տխուր մխիթարութիւնը . քայքայ մենք , որ ճշմարտութեան ճառագայթներով լուսաւորուած եւ հարազատ ցանկութիւններով ռզեւորուած ենք, մեզ համար՝ միայն իւրաքանչիւրին խելացի կարողարութիւնը պիտի կարենայ սահմանել կիներու եւ գերիներու թիւը : Մենք իրաւունք ունինք զանոնք պահելու անզոյժ չնայած քններէ , եւ մեզի թոյլ տրուած է հեռացնել ամէն անոնք որ անարժան են մեր սիրոյն , որպէս զի ինչ որ հաճոյքի համար սահմանուած է՝ կեանքի գոռնութիւնը չըլլայ :

«Ա՛յս է ահա մարգարէին բերանով եւ օրինակներով մեզի ցոյց տըրուած սուրբ օրէնքը : Նա իր կիներէն հինգ հատը արձակեց , ունեցաւ ամենէն գեղեցիկ գերիները , եւ իր զրօսանքներուն այլազանութեան շնորհիւ կրցաւ ապահովցնել հաւատարիմ սէր մը , եւ ամենամեծ ձեռնարկներու միջոցին կրցաւ վայելել իր հետեւորդներուն համար պատրաստուած պարտէզին հաճոյքները : Եւ ապա , ո՛վ սուլթան , յարգանք կը պարտիք ձեր կիներուն , անոնցմէ իւրաքանչիւրը իրաւունք ունի ձեր շնորհներուն . ամէն ինչ պարտականութիւն է , եւ զուք իսկ գերծ չէք անկէ , նոյն իսկ ձեր ամենայնախին գերիին համար :

«Եւ զու , արե՛ւ գեղեցիկութեան , անզուգական Սուլթանուհի սիրոյ , կ'ընդո՛ւնիմ թէ կիներ հոգի ունի , զու հոգի մ'ունիս : Ի՞նչ վկայութիւն կրնայ այս ճշմարտութիւնը կապկածելի ընել . Ի՛նչ , այն սեռը որ մարգարէին եւ անոր հետեւորդներուն հաճոյքի առարկան եղած է , միթէ պիտի ոչնչանա՞յ առանց վարձաարութիւն մ'ունենալու , քանի որ անոնց երջանկութեան մասնակցած է : Ո՛չ , այս զարհուրելի դաժափարը միայն Սատանայէն կրնայ ներշնչուի : Ո՛վ Սուլթանուհի , հոգի մ'ունիս որ սահմանուած է այն երջանկութեան որին սահմանուած է նաեւ հոգին քու ամուսնիդ , որ կուզայ քովդ հանգչելու երբ յոգնած է արքայական աշխատութիւններէ : Գու գորո՞վդ անոր համար , եւ բարեւորութիւնդ այն միւս կիներու համար որոնք քեզ նման կը ծառայեն ամուսինիդ հաճոյքին . ահա՛ պարտականութիւններդ , որոնք կ'առաջնորդեն քեզ հաճոյքի պարտէզներն ուր երկնային մարդիկ վարձաւ տրութիւնդ պիտի բլլան : »

Դիտելու կէտ մ'է թէ ի՛նչպէս իմամը կ'ալկնարկէ հոգիին՝որ կայ կնոջ մէջ , Յիրաւի Գուրանը լուռ է այդ մասին , եւ որովհետեւ նա չընդունիր տկար սեռը Արքայութեան մէջ , մահմէտականները կը հետեւեցնեն թէ կիներ հոգի չունի , Իսլամի մեկնիչները շատ վիճարանած են այս վարդապետութեան վրայ . շատեր այս կ'նճռատութիւնը լզւած են , Ը-

սեղով թէ կ'ինը իր մահէն յետոյ մարդու փոխուելով ընտրեալներու բը-
նակոթեան մէջ պիտի կարենայ մասնել :

Իմամը իր սառն մէջ կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ համար ի'ջնդունի կը-
նոջ մէջ հոգիի գոյութիւնը եւ չի վարանիր խոստանալու այն միև-
նոյն վարձատրութիւնները որ մարգարէն կը պահէ միայն մարդոց :
Դիտելու արժանի է նաեւ , թէ մահմետական սովորութիւններու մ'ջ
ամուսնական յարկին ներքեւ երկրորդ կնոջ մը մուտքը առաջինին համար
ոչ թէ նախանձի պատճառով է , այլ մանաւանդ ընդհակառակը , այս մասին
իբր ասպարոյց մէջ կը բերենք արաբական պատմութենէն զաղնէվի Սուլ-
թան Մահմուտի հետեւեալ դէպքը . — Պարսկաստանի յաղթականը Հե-
րաթ էր , երբ իր հարազատ կ'ինը Սուլթանուէի Հարամնուն եկաւ զինքը
գտնելու և Սուլթանը գրեթէ նոյն միջոցին յայտնեց Հարամնունի , անոր
եկերորդ ընկերունի մը տալու նպատակ ունենալը .

— Անշուշտ Պարսկաստանի իշխանունիին է , պատասխանեց Սուլթա-
նունին , առանց վիշտի քու սէրդ պիտի բաժնեմ անոր հետ :

— Բայց , վրայ բերաւ Մահմուտ , միթէ պէտք չէ՞ որ ցաւիմ քու
անտարբերութեանդ վրայ , որով կը բաժնես իմ սէրս :

— Ո՛հ , տէր իմ , պատասխանեց Հարամնուն , ոչինչ կ'ընայ երբեք
բաժնել իմ սէրս . ամբողջ սիրտս քեզ համար է , բայց Մահմուտի սի-
տը տրեղիւրքի համար է . իսկ ես կը բաւականանամ եթէ միայն կար-
նամ քանի մը վայրկեան տիրանալ անոր :

Պարսկաստանի իշխանունին Սաթիւ աւելցուց իսկ սուլթանունիին . սե-
ղեկանալով իրեն հղած պատիւը , յայտնեց իր երախտագիտութիւնը եւ
վստնեցուց անոր իբ սէրը :

— Իշխանունի՛ , ըսաւ Հարամնուն , սէրը եւ պարտականութիւնը որ
մեզ կը միացնեն միեւնոյն ամուսինին , հարկ է որ մի'շ ալ միացնեն
իրարու :

Ահա այս սկզբունքներու վրայ հաստատուած են առհասարակ մահ-
մետական կնոջ կեանքի պայմանները : Սովորութիւնները եւ բարքերը
կրնան տարբերել արդիւնքը , ինչպէս որ պիտի տեսնենք , բայց հիմը
անփոփոխ մը մնայ :

Թրգմ. Հ. ԱԼԱՏԻՆ

